

A tulipán jegyében

A tulipánt Huszka József tette magyar népies virággá az egyik 1885-ös szövegében, melyben azt állította, hogy a magyar népi viseletről – a szűrről és a subáról – került be az európai motívumkincsbe.¹ Szerinte a barokk mesterek is a népművészetből vették át a tulipán, a szegfű és a rózsza motívumát, amire kortársainak egyike, Pulszky Károly, cáfolattal reagált.² A *Magyar díszítő styl* című könyvének első kötetében Huszka kifejti, hogy a tulipán-motívum egyes formái szászánid eredetűek,³ ezért azokat a Kelettel való kapocsnak tekinti.⁴ A tulipán valójában őshazájából, Közép-Ázsiából a törökök által jutott Európába, és Magyarországon a 17. században jelent meg. Huszka nem tudta, hogy más népek is nemzeti viráguknak tekintették, és hogy nagy divatja volt például a 17. században Hollandiában. Valamivel később, 1898-ban, Huszka egyik tanulmányában már kevesebb figyelmet szentel a tulipánnak, mivel ez alkalommal, alakjainak nagy részét liliom-motívumnak nevezi.⁵ A tulipán keleti eredetére vonatkozó hipotézisével mégis sok, a nemzeti történelmet és képzőművészeti formákat kutató szakemberre gyakorolt hatást, köztük Lechner Ödönre is. Lechner egyik jelentős épületén, a pesti Iparművészeti Múzeum homlokzatán és belterében is visszaköszön a tulipán motívuma, de számos példát ismerünk más magyar művésznél is, például a pécsi Zsolnay-gyár tulajdonosánál, Zsolnay Vilmosnál.⁶ Termé-

szetesen ebben a korban a tulipánt Európában másutt is előszeretettel alkalmazták, főleg azért, mert a szecesszió mozgalma részben a virág-motívumok használatán alapult.⁷

Az 1905-ös év új dimenziót adott a tulipán nemzeti kultuszának, és fokozta azt a magyarok körében egy politikai természetű esemény is: az Osztrák–Magyar Monarchia uralkodója, a magyar parlament megkérdése nélkül nevezte ki Fehérváry Gézát a kormányalakításra. A gesztust ellenezték mind a magyar demokratikus, mind a konzervatív nagybirtokosi politikai irányultságúak, és az ügy kedvezően végződött. Hogy milyen formákat használtak fel a tiltakozás kifejezésére, mutatják azok a képeslapok, melyeket postán lehetett küldeni, ahogyan azt Csáth Géza (1887–1919) is tette. Pesten folytatott orvosi tanulmányai alatt, 1905-ben, szabadkai rokonainak egy ilyen tulipán-motívumos és trikoloros képeslapot írt.⁸ A politikai elégedetlenség hullámát követve a hazai ipar és kézművesség támogatása új lendületet kapott a budapesti székhellyel, 1906-ban megalapított Magyar Tulipánkert Szövetséggel. A mozgalom hazafias ügyeket szándékozott szolgálni: szerette volna fellendíteni a magyar ipari termékek vásárlását az osztrák termékeket bojkottálva, ezzel támogatva az Ausztria-ellenes ellenállást. A tulipán a magyar hazafiasság szimbóluma lett. A mozgalom a haza iránti szeretetet kifejező tulipános jelvények viselését népszerűsítette, aminek az eladásából származó bevétel nemzeti célokra volt szánva.⁹ A mozgalom keretében alakult meg 1906-ban

1 Huszka József, *A debreczeni cifra szűr*, *Művészi Ipar*, Budapest, 1885/86., 88–89. Az adatot közli: Gellér Katalin, *A tulipánkert-mozgalom. Angyalokra szükség van*, MTA Művészet-történeti Kutatóintézet, Budapest, 2005, 51.

2 Gellér Katalin, i. m. 51.

3 A Szászánida Birodalom elnevezés a Szászánit Perzsa nagykirályság királyaira vonatkozik az i.e. 224-től 651-ig terjedő időszakra. A szászánidák királyait Irannak vagy Eranshahrnak hívták.

4 Huszka József, *Magyar díszítő styl*, I. rész. Budapest, 1885.

5 Huszka József, *Magyar ornamentika*, Budapest, 1898, 4.

6 Gellér Katalin, i. m. 53.

7 Néhány példa: Hector Guimard (1899–1900 körül) „metró-tulipánja”, Henry van de Velde faliszőnyegei (1897 körül), az angliai Silver Studia selyem és gyapjú termékei a Liberty áruház részére, Charles Robert Ashbee bútorai.

8 A levelezőlap reprodukciója megjelent: Csáth Géza, *1000 x ölel Józsi – Családi levelek 1904 – 1908.*, Szabadka, 2007, 171.

9 Gellér Katalin, i. m., 56–62.

Szabadkán a *Tulipán* folyóirat. A lap bejegyzési kérelmét 1906. április 27-én Oroszlány Gábor, a lap tulajdonosa és dr. Patek Béla társszerkesztő nyújtotta be a polgármesternek. Terveik szerint a lap irodalmi és nem politikai jellegű lett volna, és kéthetente jelentették volna meg 16-tól 24 oldalas terjedelemben, míg a nyomdai munkákat a szabadkai Kladek és Hamburger nyomda végezte volna.¹⁰ A lap valóban kéthetente jelent meg, és a fennmaradt számok címlapjának fejlécéből tudjuk, hogy az eladásából származó bevételek fele a Tulipán-mozgalmat illeti meg, míg a másik fele a Kossuth-emlékmű felállításával megbízott alapot. Magáról a mozgalomról a lap második számában a Tulipánkert Szövetség elnökének, gróf Batthyány Lajosnak a cikke szól, melyből megtudjuk, hogy az osztrák közvélemény, a kézművesek, iparosok és általában az egész társadalom a sajtó és a parlament útján szót emelt a mozgalom ellen. A lap harmadik számában Rákosi Jenő hozzáteszi: „... Semmiféle tudomány, művészet és irodalom a világon nem fog erkölcsi hasznot hajtani, csak az, melynek nemzeti jellege van”.¹¹ Nemcsak Szabadkán jelent meg ilyen lap, hanem máshol is, például Palánkán is, minden második héten, szintén 1906-tól, Csernicsek Imre szerkesztésében.¹² Zomborban, Bács-Bodrog vármegye székvárosában külön ilyen jellegű egyesület létezett,¹³ de adatok szólnak az újvidéki Tulipán Szövetség kerti mulatságáról is.¹⁴ Damjanovné Zimmer Sarolta (1900–1983) önéletrajzából többet tudhatunk meg mindezen jelenségek lecsengéséről a szabadkai lakosok körében: „Úgy tanultuk az iskolában, meg otthon is úgy hallottam, hogy a magyar nép virága a muskátli. [...] Aztán egyszerre mindenki hűtlen lett a muskátlihoz. A mi virágunk a tulipán, ezt lehetett hallani, ezt írták az újságok [...] egyszerre az üzletek is tele lettek tulipános dolgokkal. Tulipános kartonok kerültek a kirakatokba, lá-

nyok-asszonyok tulipános szoknyában jártak, tulipános kötényt hordtak. Tulipános brossokat tűztek a mellükre, a férfiak tulipános jelvényt a gomblyukukba”.¹⁵

Amikor Jakab Dezső és Komor Marcell elárasztották tulipánokkal a szabadkai Városháza épületét – a beltér díszítése 1910-ben kezdődött –, a Tulipánkert Szövetség már nem volt aktuális,¹⁶ mégis az építők szem előtt tartották a tulipánnak mint a kollektív identitás szimbólumának jelentőségét. Erről tanúskodik Jakab Dezső *A Tulipán jegyében* című újságcikke, amely 1906-ban jelent meg a *Vállalkozók Lapjában*.¹⁷ Ebben kifejti azon véleményét, miszerint eljött az ideje, hogy megvalósuljon az a lechneri eszme, mely az egyedi, nemzeti stílust szorgalmazza, s mely különbözik majd más országok és történelmi korszakok stílusaitól és a magyar „tulipán-stílus” gazdag színvilágával ragyog fel. S valóban, sehol nem használták a tulipán motívumát a művészetben olyan mértékben, mint Magyarországon a szecesszió korában. Jakab és Komor munkái, különösen a szabadkai Városháza, jól szemléltetik ezt a jelenséget. Tulipánnal találkozhatunk a Városháza minden díszítménnyel hangsúlyozott részén: a díszbejárat vaskapuját vertikálisan felfűzött tulipánok hálója ékíti, a Díszterem homlokfalát minden irányból: a virágcserepekből, dombokból, a szívecskékből, más virágból kihajtó, vékony szárú, virágzó tulipánok díszítik, a terem erkélyének födémje alulról tulipán- és rózsaszálakból kialakított, széttárt pávafarok-formában került kialakításra, tulipánokat láthatunk a pódium fából készült mellvédjének központi részén, az egykori csendőrségi bejárat vaskapuján ott található a tulipán-motívum, míg az udvarra nyíló fakapu, az épület ezen részének rendeltetése szerint, rácsokba keresztveződő tulipán-motívumokkal díszített(!). A tulipánok vannak jelen az első emeleti adóügyi osztály termeiben is, a pillérek körüli padokba vésve és azokra festve, valamint a díszbejárat feletti oromzat födém-szegélyének csúcsán is, ahol a tulipán körvonalai rajzolódnak ki.

10 Szabadkai Történelmi Levéltár (a továbbiakban SzTL), polg. 618/1906.

11 Kolozi Tibor, *Szabadkai sajtó (1848–1919)*, Szabadka, 1973, 492–293.

12 Molnár Fábián, *Bácskai lapok*, [www.kosztolanyioldal.hu](http://kosztolanyioldal.hu), <http://kosztolanyioldal.hu/sites/default/files/B%C3%A1cskai%20lapok.pdf>

13 Magyarország Vármegyéi és Városai – Bács-Bodrog vármegye II. (szerk. Borovszky Sámuel), Budapest, 1909, 553.

14 Gellér Katalin, i. m., 60.

15 Damjanovné Zimmer Sarolta emlékiratai, *Így éltünk Szabadkán, Budapest–Zagreb, 2003*, 76–77.

16 Gellér Katalin, i. m., 61.

17 Jakab Dezső, *A Tulipán jegyében, Vállalkozók Lapja, Budapest, 1906. március 28.* = A cikk megjelent: Várallyai Réka, Komor Marcell – Jakab Dezső. *Holnap Kiadó, Budapest, 2006*, 202–203.

Szabadka lakossága¹⁸ az Osztrák–Magyar Monarchia idején megértette ezt az ikonográfiai kódot. Idővel azonban, a Városháza százéves fennállása alatt, változott a szimbólum percepciója, ahogyan az országhatárok, a társadalmi rendszerek és a tanácsterem rendeltetése is (esküvők, koncertek, előadások, irodalmi estek stb.). Az épületen látható, dominánsan tulipánmotívumos vizuális rendszer olvasata nagymértékben megváltozott, de megmaradt az univer-

zális virágszimbólum kisugárzása,¹⁹ s mint ilyen, a népi művészetre és általában a szecesszióra asszociál.

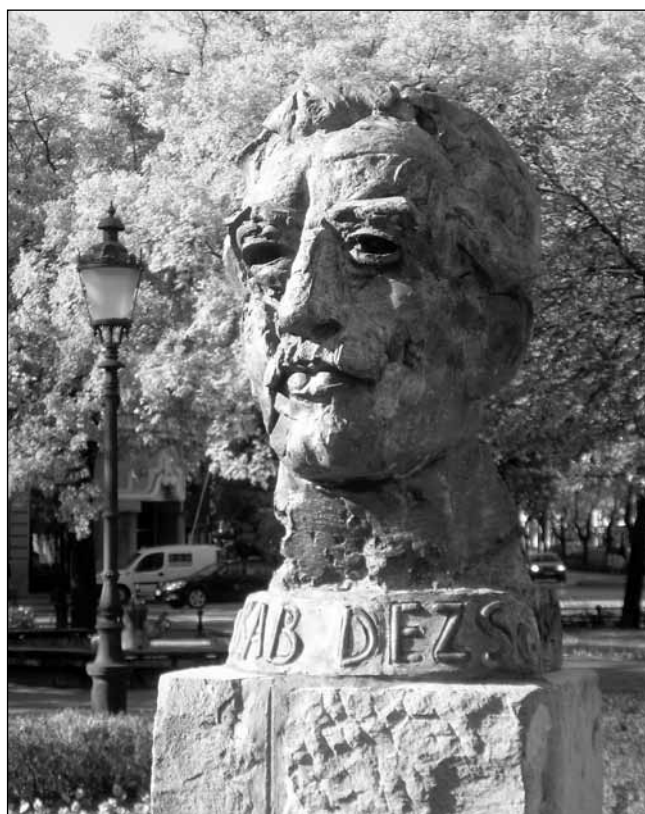
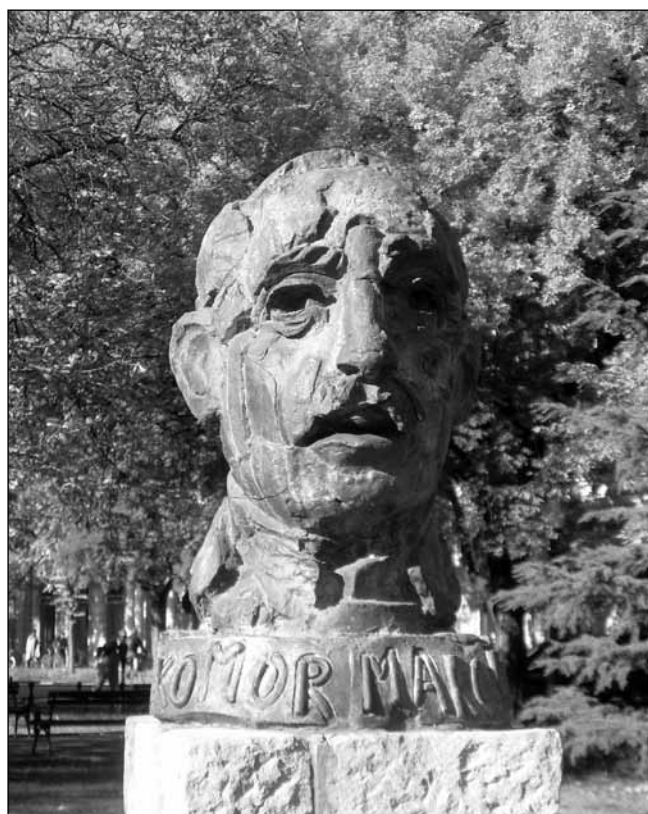
*Részlet a Szabadkai Városháza 1912–2012 című tanulmánygyűjteményből, amely 2012-ben jelent meg Szabadkán a Községi Műemlékvédelmi Intézet kiadásában.

18 Grlica, Mirko, *Secesjska Subotica – grad kontrasta /A szecessziós Szabadka – az ellentétek városa, Szabadka – Budapest, 2002, 5. Keleti Károly is a Hazánk és népe a közgazdaság és társadalmi statisztika szempontjából c. statisztikája (Pest, 1871, 1873) azt írja, hogy Szabadkának a 19. század hetvenes éveinek elején közel százezer lakosa volt és Magyarország harmadik legnagyobb városa volt Budapest és Szeged mögött.*

19 Bár minden virágnak megvan a maga, színével és formájával meghatározott szimbóluma, általában véve a virág a passzív principium jelképe, a virágkehely vagy kehely az égi tevékenységek érintkezéspotja, melynek az eső és a harmat a szimbólumai. A virág kifejlődése a földből és a vízből az érzékelhető világ fejlődését jelképezik, Novalisnál a virág, a szerelem és az őskori természet összhangjának szimbóluma; a virágot azonosítjuk még az édeni állapottal is. A virág gyakran úgy jelenik meg, mint a lélek őstípusa, mint szellemi központ. = Chevalier, J. – Gheerbrant, A., *Rječnik simbola, Zágráb, 1987, 81, 83.*

A Városháza tervezői: Komor Marcell és Jakab Dezső (Sava Halugin szobrai)